

Az idén négy hazai drámapedagógus is bemutatkozott a rendezvény során. Sárközi Judit saját osztályával tartott bemutató foglalkozást, melynek során a szülő-gyerek viszonyt, a büntetés kérdéskörét boncolgatták. Élmény volt látni, ahogyan a kisiskolások követik tanító nénijük instrukcióit, és a hatalmas nézőtáborral mit sem törődve játszanak. Erős Zsuzsa és Bíró Böske foglalkozása azért volt különleges, mert a vezetők által készített nemeztárgyak segítségével vezette be a gyerekeket a mese világába. A drámás eszközökkel megvalósított interaktív tárlatvezetés során a nemezből készített terítők, kalapok, tarisznyák és a népmese találtak egymásra. Végül kiemelném Rusz Csilla gyakorlati elemekkel fűszerezett hiánypótló foglalkozását, amely a drámapedagógiai eszköztár szülői értekezleteken való alkalmazásának lehetőségeit mutatta be.

Az előadói sokszínűséget gazdagították a „kíváncsiságvezérelt módszer” képviselői, András Szilárd és csapata Kolozsvárról, akik a természettudományok (különösen a matematika) oktatásának új perspektíváit nyitották meg a résztvevők előtt. Ez a kutatáson, cselekvésen, cselekedtetésen alapuló módszer tematikájával nagyon jól kiegészítette az alapvetően humán tantárgyak oktatásában használt drámapedagógiát, ideológiájában, szervezési módjában pedig remekül idomult a drámás környezethez.

S hogy mi az, ami az előadókon kívül különlegessé teszi az Országos Drámapedagógiai Napokat? Minden bizonnyal a szervezők és segítők lelkes munkája, állandó jelenléte. A szünetekben a folyosó asztalaira odakészített zsíros és lekváros kenyér, tea, kávé, illetve a péntek esti töltött káposzta, ami szinte lehetlenné tette ugyan a termék közötti közlekedést, ugyanakkor remek lehetőséget teremtett arra, hogy a résztvevők kötetlen csoportocskákban kötetlenül beszélgessenek, informálódjanak a rájuk váró tevékenységekről, megosszák élményeiket más csoportokkal is.

Az esték mindig különleges meglepetéseket tartogattak a résztvevők számára. Pénteken népdalesttel örvendeztették meg a pedagógusokat, szombaton pedig az oklevélosztáson túl a jelszóvá váló Weöres Sándor kétsoros eléneklésével:

*„Vigyázz, hogy világosat gondolsz-e vagy sötétet,
Mert amit gondoltál, megteremteted.”*

A résztvevőktől beérkezett „szerelmes levelek” (értékelő lapok) alapján úgy tűnik, Rusz Csilla és csapata világosat teremtett, a nagyváradi drámapedagógus munkája évről-évre egyre több pedagógus számára jelent szakmai és lelki feltöltődést a második félév elkezdése előtt.

Haragszom(j)

Lipták Ildikó

A Magyar Drámapedagógiai Társaság megtisztelő felkérése, hogy tartsak bemutató drámafoglalkozást az egyesület jubileumi szakmai rendezvényén (társrendező a Marczibányi Téri Művelődési Központ és a Káva Kulturális Műhely), a huszadik alkalommal megrendezésre kerülő Színház-Dráma-Nevelés keretei között, arra ösztönzött, hogy gondoljam át azt a témát, ami a rendezvény középpontjában áll: a drámatanár nézőpontjából vizsgáljam az iskolai agresszió témakörét.

Az ezzel kapcsolatos töprengéseim eredményeit osztom most meg.

Amikor a drámatanárnak az agresszió ad feladatot, elég messziről kell indulnia, hogy néhány dolgot fel tárhasson ezzel kapcsolatban.

Az iskolai agresszióval való foglalkozás az elmúlt években nagyon divatos volt Nyugat-Európában és a tengeren túl. A hazai szakemberek sem először foglalkoznak vele: 2004-ben néhány szerencsés drámatanár (köztük e cikk írója is) részt vehetett Budapesten, a Magyar Drámapedagógiai Társaság szervezésében a kanadai Kathleen Gallagher mesterkurzusán, az iskolai terrorizálás és kiközösítés témakörében.¹

Az iskolai agresszióval foglalkozni annyit jelent, mint a társadalom agressziójáról gondolkodni. Iskolai környezetben ráadásul akkor is gyakoriak az agresszív cselekedetek, ha a társadalom épp jobb lelki állapotban van a mostaninál. Sok ember van összezsúfolva kis helyen, a struktúrába beépítetten pedig jelen van temérdek stresszhelyzet.

¹ A színház és a dráma lehetőségei a nevelésben című rendezvény keretei között került megvalósításra Kathleen Gallagher tréningje: Az „iskolai terrorizálás”, kiközösítés témájának feldolgozása a művészetek és a dráma segítségével. (A szerk.)

Arról pedig talán kár is itt szólnunk, hogy olyan időkben élünk, amikor az iskolai agresszióról annak tükrében is beszélhetnénk, hogy a közelmúltban például a magyar parlamentben komolyan merült fel annak lehetősége, hogy a diákokat testi fenytéssel is jobb belátásra lehessen bírni. Tekintsük ugyanazt a cselekedetet az egyik pillanatban konstruktív eszköznek, a másikban pedig bűnnek, irtandó és büntetendő magatartásnak? Látszik itt némi ellentmondás...

Az agresszióhoz szorosan kapcsolódó fogalmak

<i>áldozat</i>	<i>hatalom</i>
<i>banda</i>	<i>hierarchia</i>
<i>bűn</i>	<i>identitás</i>
<i>büntetés</i>	<i>káromkodás</i>
<i>bűntudat</i>	<i>kiszolgáltatottság</i>
<i>csoporthormonok</i>	<i>kudarcs</i>
<i>deviancia</i>	<i>kulturális normák</i>
<i>düh</i>	<i>megtorlás</i>
<i>elfojtás</i>	<i>(ön-)gyilkosság</i>
<i>ellenség</i>	<i>probléma- és konfliktuskezelés</i>
<i>előítéletek</i>	<i>sport</i>
<i>elszigetelődés</i>	<i>státuszok</i>
<i>félelem</i>	<i>testiség</i>
<i>fizikai agresszió</i>	<i>verbális agresszió</i>
<i>hadviselés</i>	<i>verseny stb.</i>
<i>harag</i>	

Mi az agresszió?

Az agresszió önmagában nem értelmezhető szociálpszichológiai jelenség. (Nagyon hasonlít e tekintetben más nagy témakörökhöz, mint pl. a drogozás vagy más függőségek.) Minden esetben egyéb problémák következtében fellépő válaszreakció. Mielőtt nekiállunk a munkának, azt kell feltérképeznünk, hogy diákjaink esetében (vagy azon a területen, ami miatt elő kell vennünk ezt a témát) mi vezet az agresszióhoz. Miért kényszerülök arra, hogy az iskolai agresszióval foglalkozzak?

Az agresszió nem más, mint a düh fizikai vagy verbális megnyilvánulási formája. Amikor ezzel foglalkozunk, nem mást teszünk, mint megtaníttjuk diákjainkat arra, hogy hogyan kezeljék a saját agressziójukat (és esetenként másokét).

A pszichoanalitikus elmélet szerint az agresszió *drive* (hajtóerő, késztetés), míg a szociális tanuláselmélet *tanult viselkedésként* tekint rá.² Mindkét esetben könnyű belátnunk, hogy az agresszió nem szüntethető meg (legfeljebb elfojtható, következésképp más megnyilvánulási formában jelenik majd meg), ha nem kezeljük a dühöt kiváltó okot. Az, hogy az iskolában oly gyakori az agresszív viselkedés, vélhetőleg azért van, mert túl sok olyan eseményt kell a diákoknak átélniük, ami dühöt vált ki belőlük... Azok a problémák, melyeknek a feldolgozatlansága agresszióhoz vezet, nem ritkán más destruktív viselkedésmintákat is eredményeznek.

Az agresszió kezelése

A tanárnak az a dolga, hogy az agresszió okát felismerje, és segítsen a megnyilvánulásokat olyan keretek közt tartani, melyek az egész közösség számára elviselhetővé teszik azt. Nemcsak másként éljük meg és másként kezeljük környezetünk és a magunk agresszióját, hanem különbözünk a tekintetben is, hogy az egyes helyzetek eltérő reakciókat váltanak ki belőlünk. Az egyik diákból pl. a csalódottság dühöt, a másiktól szorongást vagy szomorúságot vált ki. (Ugyanakkor azt is tudjuk, hogy a szorongás maga is vezethet agresszióhoz, ami esetenként nem mások, hanem saját magunk ellen irányul. Ilyen pl. az öngyilkosság, vagy a serdülőknél sem ritka önsanyargatás: vágások, égetések, koplalás stb.)

Kiseb gyerekeknél gyakran (és néha nagyobbaknál is) elegendő, ha a tanár olyan agresszióvezető gyakorlatokat épít be a munkájába, melyek az elsődleges feszültségeket levezetik. Nem tekinthetünk el per sze a stresszhelyzetek csökkentésétől és/vagy a nagy feszültséggel járó szituációk utáni azonnali (vagy nagyon rövid időn belüli) feszültségvezetéstől.

Mondhatnánk, hogy erre való a 10 vagy 15 perces szünet, de aki járt már iskolában, az pontosan tudja, hogy ez az idő minden egyébbe túl van terhelve: költözés, leckeírás, a kamaszoknál a folyamatos éhség csillapítása, mosdó, udvarlás stb.

² R. L. Atkinson és R. C. Atkinson, E. E. Smith, D. J. Bem: Pszichológia, Osiris, Budapest, 1994.

Épp az e lapot olvasó pedagógusoknak kell a legkevésbé magyarázni, hogy milyen hasznos lehet, ha a szűk negyven vagy negyvenöt perces időkeretből szánunk időt az ilyesmire. A legtipikusabb *agresszió-levezető játékok a sportjátékok*, melyekre a tantervek többsége természetesen nem alkalmas. Érdemes átgondolni aszerint az ilyen gyakorlatokat, hogy miként adaptálhatók szűk helyekre, és persze még jobb, ha találunk alkalmas terepet.

(Nem jellemzően közösségi tevékenység, de az egyik legkisebb helyigényű feszültségoldó gyakorlat a „toporzékolás”: ennek ráadásul csupán „talpalatnyi” helyigénye van. Ha a toporzékolás közben a hangunkat is ki merjük engedni, épp olyan hatása van, mintha egy túlpumpált focilabdából kiengednénk valamennyi levegőt, mielőtt felrobbanna. Kb. egy perc szükséges hozzá.)

Ha elfogadjuk azt a tételt, hogy az agresszió forrása a düh, akkor azt sem nehéz belátnunk, hogy *minden olyan drámafoglalkozás, amiben azt tanulmányozhatjuk, hogy valaki bajba kerül, arra ad lehetőséget, hogy az agresszió és „társjelenségei” témájában változást idézzünk elő a megértésünkben.*

Az agresszió megjelenítése a drámában

Aki valaha is tanított drámát, biztos, hogy találkozott olyan helyzettel, mikor a diákok visszautasíthatatlanul, csillogó szemmel kérik vagy követelik, hogy eljátszhassák azt a részt, amikor a dráma szereplői végre-valahára egymásnak esnek és püfölik a másikat.

Mit tehetünk? Félő, hogy nem tudjuk úgy kézben tartani a játékot, hogy minden diák megússza csonttörés nélkül. Gyakran és szívesen választjuk azt a megoldást, hogy a tömegverekedést állóképek sorával vagy „lassított felvételben” jelenítjük meg. Ez esetenként jó megoldás lehet, de (érthetően) gyakran szül elégedetlenséget a gyerekekben. Ezért is érdemes koncentrálni a (színpadi) mozgáskultúra fejlesztésére.

A drámatanári instrukciók elfogadását segíti továbbá, ha egy ilyen pillanatban nem azt mondjuk a tanulóknak, hogy „csak akkor játszhatjátok el, ha tényleg lassított mozgással csináljátok!”, hanem a dráma realitásán belül fogadtatjuk el a biztonságosabb formát. Néhány példa (zárójelben a konvenciók nevével):

- „A kocsmái verekedés közben többen előkapták mobiltelefonjukat, és készítettek néhány olyan fotót, amelyek közül a legkeményebbeket hamarosan százak osztották meg a közösségi oldalakon.” (*tablók, állóképek*)
- „Erről az eseményről (pl. a Grundért folytatott harc A Pál utcai fiúk cím regényben) később több híres film is készült. Ahhoz, hogy a leghatásosabb jelenetek szülessenek, sokat gyakoroltak a színészek. Készítetek kisebb csoportokban olyan rövid jelenetrészeket, amelyekben nagyon alaposan kidolgozzátok a verekedés egy-egy mozzanatát! Mely pillanatokat kell megjeleníteni?” A töredékeket egymás mellé rakva valóban filmszerű lesz a mozaik. Ha van rá kapacitás, valóban fel is vehetjük a jeleneteket (a telefonok többsége is alkalmas erre). (*jelenetek*)
- Ugyanez kicsit másképp: „Nemcsak film, hanem rádiójáték, szappanopera, opera, képregény stb. is készült róla. Kisebb csoportokban készítsük el a mű trailerét (előzetes)! (*stílusjáték*)
- Jó megoldás lehet a nézőpontváltás is (nem minden tanulót elégít ki a bunyó). „Az eseményeket néhányan a környékbeli lakóházak emeleti ablakaiból figyelték. Közvetítsetek az eseményeket a szobában ülő nagymamának, telefonon a távolban lévő családtagnak!”, „A televízió kameráit nem engedték közel, de egy tudósító óvatosan meg tudta figyelni a történéseket. Hogyan számol be a nézőknek?” (*tanúskodás*)
- Kisebbecknél az egyszerűbb gyakorlatok beépítése is hasznos lehet: „A farkas addig kergette a kisgidákat, míg azok már úgy érezték, hogy alig tudnak járni. Óriási szerencse, hogy a környékbeli bozótokat jobban ismerték, mint ellenségük, így időről időre el tudtak rejtőzni előle.” (Mutatja.) „Ilyen egy bozót.” (Két ember egymással szemben összekapaszkodik úgy, hogy egy ember be tudjon bújni közéjük.) „Ide tud bebújni egy kis kecske, ha a sarkában van a farkas” stb. Annak a fogónak a mintájára, amelyekben a ház a bozót, és a páros azon tagjából lesz a következő fogó (itt farkas), akinek háttal áll be a házba befutó. Ilyenkor az addigi fogóból (farkasból) hirtelen üldözött (kecskegida) lesz. (*beépített játékok: fogó*)

Amint látjuk, a felsorolt formák többsége reflektív jellegű. Természetesen nemcsak a „mi történt utána?”, hanem a megelőző események is tartogatnak izgalmakat a számunkra, még ha azok ugyancsak reflektálnak az eseményekre.

- „Találjuk ki, melyik szereplő hogyan emlékszik vissza a történésekre, szerintük mi vezetett az első pofon elcsattanásáig! Játsszuk el a megelőző egy percet, és abban a pillanatban állítsuk meg, amikor épp elindul az első ütés!” (*tanúskodás*)
- „Hallgassuk meg, milyen tervekkel, gondolatokkal mentek oda az egyes szereplők a helyszínre!” (*gondolatkövetés, naplók, levelek, üzenetek, telefonbeszélgetés*)

Tehát: minden drámai szituáció játékbeli megélése az agresszió megértésének és kezelésének egyik formája. *Ha megértjük magunkat és másokat, máris egy lépéssel közelebb vagyunk ahhoz, hogy le tudjunk számolni ezzel a jelenséggel.*

A macska felszáll a villamosra!?

– egy pedagógus beszámolója a 9. Színházi Leckéről³ –

Boldog Gabriella

Hogy is van ez? – Balázs Zoltán, a nap egyik előadója, a Maladype Színház rendezője szerint mindennap történnek hasonló esetek, s nem csak a bulgakovi Moszkvában, csak éppen ezt legtöbbször nem vesszük észre. Gyakorló pedagógusként munkálkodva, hétről-hétre?

Valóban, ez nem mindig sikerül. Az elvárásoknak megfelelően igyekszünk élni, s közben őrizni egyéniségünket – ennek nehézségeiről szolt az előadás a Mester és Margarita színrevitele kapcsán, felvetve a kérdést, hogy az integrált vagy a redukált személyiségmodell áll-e közelebb hozzánk.

A nap előadásai, demonstrációi arra keresték a választ, hogyan lehet színházi eszközökkel a fiatalokhoz közelebb vinni, megértetni fontos tartalmakat.

Nem más az iskolai élet, a tanítás alapkérdése sem, hogyan közvetíthetőek az értékek, hogyan tudjuk tanítványainkat rábírní, hogy elgondolkodjanak olyan fontos témákról is, mint a nemzedékek közötti konfliktusok, a barátság, szerelem lehetősége, a hatalom birtoklása és annak következményei, önmagunk vállalása, a tetteinkért vállalt felelősség.

A rendezvényen megismert műhelyek gyerekeknek szóló programjaiban hangsúlyos szerepet kapnak a felsorolt témák.

Nagyon sok jó, akár a tanítási gyakorlatban is kipróbálható példát láthattunk; s biztos sokan kedvet kaptak ahhoz is, hogy osztályaikkal, tanítványaikkal ellátogassanak egy-egy színházi társulat drámafoglalkozására (Káva, Kerekasztal), beavató színházi előadására (Anna Frank naplója, Vidovszky György rendezésében) vagy részt vegyenek osztályterem-színházi előadáson (Szputnyik: Antigoné).

Két előadás témaválasztását különösen aktuálisnak éreztem, s nagyon jónak, jól használhatónak tartom azt, ahogy eljuttatják e tartalmakat a diákokhoz.

A Szputnyik Társulat osztályterem-színház Antigoné előadása a hatalom gyakorlását, s ahhoz való viszonyunkat járja körül, s miközben megismerteti a gyerekekkel a klasszikus történetet, lehetőséget kínál arra is, hogy az ifjú nézők szerepet választhassanak, azonosulhassanak a dráma főbb szereplőinek valamelyikével (az előadást követő foglalkozáson), s végül feltehessék önmaguknak a kérdést: A történet lejátszódhat/na ma is?

Az Anna Frank naplója alapján készült, Vidovszky rendezte beavató színházi előadás részleteit nézve, és szembeesülve a félelem-megfélemlítés, a kirekesztettség-kirekesztés, egyéni felelősség-tömegpszichózis témájával, azon gondolkodtam, vajon hogyan maradhat meg az ember humora, egyáltalán: az élni akarása ilyen – a darab által megmutatott – helyzetekben; hiszen ezt nézve sem kerülhető meg a kérdés megválaszolása, a történet (sajnos) lejátszódhat.

Talán csak abban bízhatunk, hogy gondolkodó emberként egyre többször észrevesszük azt a bizonyos bulgakovi macskát a mindennapokban is.

³ Szputnyikos Antigoné. Előadó: Gigor Attila rendező és Róbert Júlia dramaturg

Az „integrált” és a „redukált” személyiségmodell megjelenése Bulgakov Mester és Margarita című művében. Előadó Balázs Zoltán színész, rendező, a Maladype Színház vezetője (Kiss Ilona műfordító Bulgakov kutatásainak felhasználásával)

Szabálytalan adaptáció (2.) Jegyzetek a napló margójára. Előadó: Vidovszky György rendező, tanár. Közreműködtek a Nemes Nagy Ágnes Művészeti Szakközépiskola színész-képzésének hallgatói.

Tenni vagy nem tenni... Betekintés a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ Tovább! és Bosszú című színházi nevelési előadásainak tervezési- és próbafolyamatába. Előadó: Hajós Zsuzsa drámatanár. A demonstrációban közreműködtek a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ színész-drámatanárai: Bagaméry Orsolya, Farkas Atilla, Lipták Ildikó, Nyári Arnold, Tárnoki Márk

Gyerekekkel komolyan – zenés gyerekszínház. Előadó: Novák János, a Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház igazgatója
Bábok – G. Büchner újragombolva. Előadó: Romankovics Eda drámatanár, a demonstrációban közreműködtek a Káva színész-drámatanárai

A nap szervezője Juscák Zsuzsa, moderátora Kaposi László rendező, drámatanár